

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՏԵՍԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Նարեկ Գրիգորյան

ՀՀՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի
Տարածաշրջանային ռազմավարական վերլուծությունների կենտրոնի
ավագ գիտնական-վերլուծաբան
ՀՀ, Երևան, Կարապետ Ուլենցի 56/6
Էլ. հասցե՝ nkgriqoryan@gmail.com
Հոդվածը ներկայացվել է 03.09.2019, գրախոսվել է 20.09.2019, ընդունվել է
տպագրության 30.04.2020

Ներածություն

Կառավարման համակարգի և վարչակարգի ընտրությունը պայմանավորված է քաղաքական մշակույթի մի շարք առանձնահատկություններով և պետական շահերով: Առհասարակ քաղաքական գործընթացների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ խորհրդարանական կառավարման համակարգում (parliamentarism) կոնսոցիատիվ (համասոցիալական) ժողովրդավարության մոդելի կիրառությունը էապես նպաստում է լավ կառավարմանը: Այլ բան է, որ տարբեր պետությունների էթնիկական, քաղաքական, մշակութային և այլ հարցերից ելնելով՝ կոնսոցիատիվ մոդելի կիրառությունը կարող է տարբեր արդյունքներ բերել: Այստեղ հատկապես կարևորվում են կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության մոդելի (ԿԺՄ) տեղայնացման գործընթացը և դրանից բխող խնդիրները: Հենց այստեղ է, որ առաջանում են պետական ինստիտուտների ժողովրդավարացման և արդյունավետության խնդիրները¹: Ժողովրդավարության մյուս մոդելների նմանությամբ՝ կոնսոցիատիվ ժողովրդավարության մոդելում կարևորվում է խորհրդարանի դերը: Մեր խնդիրը խորհրդարանական կառավարման համակարգը ԿԺՄ-ի հետ զուգակցելն ու այն ներկայիս (ՀՀ խորհրդարանական) կառավարման օրինակով ներկայացնելն է: Ընդհանրապես խորհրդարանական կառավարման համակարգը պետության ժողովրդավարական վարչակարգի դրսևորման հիմնական ձևն է, երբ գործադիր մարմինը օրենսդիր մարմնի վստահությամբ ստանձնում է պետության ղեկավարումը²: Այլ կերպ ասած՝ խորհրդարանականությունը, ժողովրդավարական կառավարման համակարգ է, որտեղ ժողովրդավար և լեգիտիմ գործադիր իշխանությունը իր գործունեությունը ստանձնում է խորհրդա-

¹ Diamond, Linz 1996, 20-37.

² Matthew 2002, <http://users.erols.com/mwhite28/20c-govt.htm>.

րանի վստահությամբ և հաշվետու է խորհրդարանի առջև: Ռուս իրավագետ Օլեգ Միրոնովը խորհրդարանականությունը մեկնաբանում է իբրև սոցիալական արժեքների բարդ և բազմակողմանի սանդղակ: Ըստ ռուս քաղաքագետ Իվան Ռիբկինի՝ դա «քաղաքական համակարգ է, որտեղ ժողովրդի ինքնիշխան կամքն իր մարմնավորումն է գտնում ընդհանուր և գաղտնի քվեարկության հիման վրա ընտրվող բարձրագույն ներկայացուցչական մարմնի մեջ»³: Այն հակադրվում է նախագահական և կիսանախագահական կառավարման համակարգին, որտեղ պետության ղեկավարը համարվում է նախագահը, որն ընտրվում է քաղաքացիների ձայների քվեարկությամբ: Այլ են պայմանները խորհրդարանական կառավարման համակարգում, որտեղ պետության գործադիր իշխանության ղեկավարը ոչ թե նախագահն է, այլ՝ վարչապետը⁴: Անշուշտ, այս դեպքում պետությունը կարող է ունենալ նաև նախագահ, սակայն նրա գործառույթները զուտ ներկայացուցչական և ձևական բնույթ են կրում, բացառությամբ այն խորհրդարանական հանրապետությունների, որոնք ունեն գործադիր նախագահ⁵: Խորհրդարանականության վերաբերյալ մասնագիտական հետազոտական մոտեցումներում հատկապես արժարժվում են դրա տեսության և կիրառականության հարցերը: Այս առումով, չնայած որոշ հեղինակներ նշում են, որ կառավարման այս համակարգը ունի նաև տեսական նշանակություն, սակայն, ընդհանրացնելով բոլոր մոտեցումները, կարելի է եզրահանգել, որ վերջինս ավելի շատ կիրառական գործունեության ոլորտ է, քան տեսական մոտեցումների ամբողջություն:

Խորհրդարանականության իրավագիտական և քաղաքագիտական ընկալումները

Խորհրդարանականություն հասկացության վերաբերյալ քննարկումներում մյուս կարևոր հարցադրումներից մեկը դրա քաղաքագիտական և իրավագիտական հատկանիշներին անդրադառնալն է: Եվ եթե իրավագիտական համատեքստում այն հստակ չափումներ ունի, և ամեն տառը կամ բառը կարևորվում է իրավական նորմերի տեսանկյունից, ապա քաղաքագիտական առումով արժևորվում են դրա գործնական կիրառման և բովանդակային ընկալման քաղաքական առանձնահատկությունները: Միաժամանակ, խորհրդարանականության թե՛ իրավագիտական, թե՛ քաղաքագիտական ընկալումները բուն գործընթացների մեջ չեն կարող իրարից բացարձակ անջատ դրսևորվել: Սրա վառ օրինակն է այն, որ խորհրդարանը, լինելով օրենսդիր իշխանության և նորմաստեղծ գործառնություններ

³ Рыбкин 1995.

⁴ Jean 1992, 162-172.

⁵ Arend 2012, 187-203.

իրականացնող մարմին, միաժամանակ, նաև քաղաքական ուժերի գործունեության և շահերի դրսևորման հարթակ է: Ուստի պատահական չէ, որ հաճախ խորհրդարանականության իրավագիտական բովանդակությունը քաղաքական գործընթացներում դառնում է անկենսունակ, և դրանց տրամաբանությամբ պայմանավորված՝ նկատելի են դառնում խորհրդարանականության քաղաքագիտական, բովանդակային դրսևորումները: Հաշվի առնելով խորհրդարանական կառավարման համակարգ ունեցող երկրների գործնական փորձը և զարգացման միտումները՝ կարող ենք նշել, որ «խորհրդարանականություն» հասկացության իրավագիտական և քաղաքագիտական բովանդակային տեսանկյունները փոխլրացում են միմյանց:

«Խորհրդարանականության իրավագիտական հասկացությունը վերաբերում է դրա իրավական ձևակերպումներին, օրենսդրական գործառույթներին, իրավական ընկալումներին և առհասարակ մշակույթին»⁶: Խորհրդարանականության իրավագիտական հասկացության հիմնական մոտեցումները հատկապես ձևակերպված են մի իրավական ճյուղի համատեքստում, որը առավել հայտնի է «խորհրդարանական իրավունք» (parliamentary law) անվանմամբ: Առհասարակ գրեթե բոլոր պետություններում էլ խորհրդարանի և համապատասխան խորհրդարանական կառավարման համակարգի գործառույթները կարգավորվում են տվյալ պետության սահմանադրության առանձին գլուխներով և նորմերով: Խոսելով խորհրդարանական իրավունքի մասին՝ հարկ է նշել, որ այն իրավական նորմերի և սկզբունքների յուրահատուկ համակարգ է, որը կարգավորում է խորհրդարանի՝ որպես օրենսդիր մարմնի, ներքին և կազմակերպական հարցերը, ինչպես նաև ընտրագանգվածների փոխհարաբերությունները: Հետաքրքրական են սահմանադրական և խորհրդարանական իրավունքի բովանդակային տարբերությունները. եթե սահմանադրականի դեպքում գործ ունենք հոչակագրային ինստիտուցիոնալ նորմատիվային խմբերի և սկզբունքների հետ, ապա խորհրդարանականի պարագայում՝ դատավարական և կազմակերպչական տեխնիկական նորմատիվային խմբերի հետ: «Իրավունքի համակարգում գոյություն ունեն խորհրդարանական իրավունքի դերի հետ կապված մի քանի մոտեցումներ: Առաջինի համաձայն, խորհրդարանական իրավունքը սահմանադրական իրավունքի անբաժանելի մասն է, այսինքն՝ նրա սահմանադրական-դատավարական կողմը»⁷: Ըստ երկրորդ մոտեցման, խորհրդարանական իրավունքը իրավունքի առանձին ճյուղ է, որը համահունչ է սահմանադրական իրավունքին: Կառուցվածքային առումով, խորհրդարանի իրավունքը բավական բարդ համալիր է, որը ներառում է սահմանադրական իրավունքի հիմնարար և այլ հարակից նորմերը: Այլ

⁶ Минюк 2007, 94-100.

⁷ Мальцан 2005, 43-45.

իրավունքի ճյուղերից հիմնական տարբերությունն այն է, որ խորհրդարանական իրավունքը երկշերտ է: Նրա հիմնական արմատները գտնվում են սահմանադրության մեջ: Միաժամանակ, խորհրդարանական իրավունքը ներառում է մատերիական և ընթացակարգային նորմեր, որոնք էականորեն գերակշռում են այստեղ: «Խորհրդարանական իրավունքն ունի առարկայի և մեթոդի որոշման հստակ իրավական կարգավորումներ և առանձնահատկություններ: Այս առումով, խորհրդարանական իրավունքի առարկայի հիմնական առանձնահատկություններն են՝ 1. Խորհրդարանը՝ որպես օրենսդիր մարմնի և իրավապահ մարմինների և ժողովրդի միջև ինստիտուցիոնալ հարաբերությունների դրսևորում, 2. Ընթացակարգային և կազմակերպական հարաբերությունները (խորհրդարանական գործունեության ընթացակարգ), ներառում են նաև օրենսդրական ակտերի հետ կապված բնականոն հարաբերությունները»⁸: Հատկանշական է նաև խորհրդարանական իրավունքի աղբյուրների հարցը, և այս տեսանկյունից հիմնական աղբյուրներ են համարվում՝ սահմանադրությունը, գործադիր մարմնի որոշումները և հրամանագրերը, խորհրդարանի կողմից ընդունված օրենքները, կանոնակարգերը, միջազգային իրավական նորմերը, պայմանագրերը և այլն:

Պետք է նկատի ունենալ, որ գրեթե բոլոր երկրներում (անկախ կառավարման համակարգից) առկա է խորհրդարանը՝ որպես օրենսդիր մարմին: Սակայն սա դեռևս չի նշանակում, որ գործ ունենք խորհրդարանականության, այն է՝ քաղաքական կառավարման համակարգի հետ: Խորհրդարանականության քաղաքագիտական բովանդակության մեջ կարող ենք առանձնացնել մի շարք քաղաքագիտական հայեցակետեր, որոնց մենք առնչվում ենք: Նախ՝ խորհրդարանականության պայմաններում էական են միջկուսակցական հարաբերությունները և դրանց որակը: Ինչ խոսք, խորհրդարանի՝ որպես բարձրագույն օրենսդիր մարմնի իշխանությունը ձևավորվում է իրավական ընտրություններով և իրավական այլ ընթացակարգերով, սակայն հարցն այլ է, երբ խորհրդարանը դիտարկում ենք քաղաքական գործընթացների տիրույթում: Հենց այստեղ էլ առաջանում են գործունեության հետ կապված մի շարք խնդիրներ, որոնք ունեն զուտ քաղաքական կարգավորումներ, և դժվար է միայն իրավական ճանապարհով կարգավորել այնպիսի հարցեր, որոնք առնչվում են նեղ կուսակցական և պետական շահերի վերաբերյալ կուսակցական մոտեցումներին: Խորհրդարանականության մյուս առանձնահատկությունը ներկայացուցչական մարմին լինելն է: Սա, մի կարևոր հանգամանք է, քանի որ համապատասխանում է ժողովրդավարության ներկայացուցչական ձևին, և պատահական չէ, որ շատ քաղաքագետներ նշում են, թե խորհրդարանակա-

⁸ Seidle, Campbell 2003, 5-9.

նությունը, որպես քաղաքական կառավարման համակարգ, հիմնականում գոյություն ունի ժողովրդավարական զարգացած երկրներում: Խորհրդարանն այն տեղն է, որտեղ իրականացվում է ժողովրդավարության տեսության և ժողովրդավարական փորձի միաձուլումը: Եվ, վերջապես, խորհրդարանականության մշակույթը, քաղաքական մշակույթի բաղկացուցիչ մաս է: Առհասարակ քաղաքական, տվյալ դեպքում՝ խորհրդարանականության մշակույթը պայմանավորում է կառավարման համակարգի արդյունավետ և լիարժեք գործունեությունը: Անդրադառնալով վեստմինստերյան կամ բրիտանական մոդելին՝ հարկ է նշել, որ այստեղ առկա են խորհրդարանական կառավարման համակարգին կից խորհրդարանականության մշակութային ավանդույթներ, որոնք ոչ միայն օժանդակում են կառավարման համակարգի իրականացմանը, այլև նոր երանգ են հաղորդում խորհրդարանում քաղաքական գործընթացների իրականացմանը: Ուստի պատահական չէ, որ շատ երկրներում, որտեղ առկա է խորհրդարանական կառավարման մոդելը, բայց համապատասխան մշակույթ չկա, ուրվագծվում են մի շարք բարդություններ, որոնց լուծման ճանապարհը հետևողական քայլերով խորհրդարանական մշակույթի ձևավորումն է: Օրինակ՝ հայտնի վեստմինստերյան խորհրդարանականությունը (խորհրդարանական կամ սահմանադրական միապետություն) հարում է վեստմինստերյան ժողովրդավարության քաղաքական վարչակարգին⁹:

Խորհրդարանական հանրապետություններում (Գերմանիա, Հնդկաստան, Հայաստան և այլն), կառավարության ղեկավարը նաև պետության փաստացի ղեկավարն է, որն ընտրվում է խորհրդարանում ներկայացված կուսակցությունների քվեարկությամբ: «Այստեղ խորհրդարանի բովանդակային դերը հենց դրանով էլ պայմանավորված է. այն կարող է անվստահություն հայտնել կառավարությանը՝ կասկածի տակ դնելով նրա՝ գործունեության արդյունավետությունը»¹⁰: Քաղաքագետ Արենդ Լեյվիհարթը, անդրադառնալով խորհրդարանական ժողովրդավարություններին՝ առանձնացնում է երկու հիմնական մոդելներ՝ վեստմինստերյան և կոնսոցիատիվ (համահասարակական): Խորհրդարանականը հանրապետության ձև է (Հայաստան, Ավստրիա, Բուլղարիա, Չեխիա, Գերմանիա, Հունաստան, Իտալիա, Իսրայել, Մալթա, Լեհաստան և այլն), որտեղ կառավարման համակարգում կառավարությունը (գործադիր մարմինը) պատասխանատու է խորհրդարանի (օրենսդիր մարմնի) առջև¹¹: Խորհրդարանական կառավարման համակարգում բազմաթիվ տատանումներ կան, որոնք վերաբերում են իշխանության տարանջատման սկզբունքին, գործադիր մարմնի

⁹ Lijphart 2004, 66-71.

¹⁰ Kopstein, Jeffrey 2014, 37-9.

¹¹ Seidle 2003, 5-9.

ղեկավարին, պետության նախագահին և պաշտոնատար այլ անձանց առնչվող հարցերին¹²: Խորհրդարանական հանրապետություններին համախմբում են նախագահի և կառավարության ղեկավարի դերային գործառույթները, և, այս առումով, նրանք շատ նման են կիսանախագահական կառավարման մոդելին, սակայն, էական կախվածություն ունեն օրենսդիր մարմնից: Ի տարբերություն նախագահական և կիսանախագահական կառավարման համակարգերի՝ խորհրդարանական հանրապետություններում գործող նախագահը իրական գործադիր իշխանություն չունի, քանի որ այն սահմանադրությամբ տրված է վարչապետին: Ավելին՝ խորհրդարաններում կարող է չլինել պետության նախագահ և լինել միայն վարչապետ (օրինակ՝ Հայաստանի Առաջին հանրապետությունը 1918-1920 թթ.): Վարչապետի պաշտոնավարման ժամկետները կախված են խորհրդարանից և սահմանված են սահմանադրության համապատասխան գլխով, իսկ կառավարության ղեկավարը սովորաբար ընտրվում է խորհրդարանում ներկայացված խոշոր կուսակցությունների ներկայացուցիչներից: Խորհրդարանականության պայմաններում որոշ հետազոտողներ նախագահներին տրվող լայն լիազորությունների վերաբերյալ նշում են, որ այն ի վերջո կարող է հանգեցնել նախագահից օրենսդիր մարմնի կախվածությանը, երբ տվյալ կառավարման համակարգը ավելի շատ կդիտվի որպես կիսանախագահական¹³: «Ներկայիս խորհրդարանական հանրապետությունները նախկինում հիմնականում եղել են սահմանադրական միապետություններ»¹⁴: Միաժամանակ, խորհրդարանական հանրապետությունները համատեղ որոշումների կայացման տեսանկյունից տարբերվում են նախագահական կամ կիսանախագահական համակարգերով պետություններից: Եթե դրանցում որոշումների կայացման գործընթացում բավական մեծ է նախագահի անձի գործոնը, ապա խորհրդարանական հանրապետությունների դեպքում գործ ունենք լայնածավալ դերաբաշխվածության և ինստիտուցիոնալացման հետ: Բացի այդ, խորհրդարանական հանրապետություններում բավականաչափ նվազ են դիսկային գործոնները ճգնաժամերի պարագայում՝ զսպելով օրենսդիր և գործադիր մարմինների միջև դիմակայությունների առաջացման հնարավորությունները: Ավելին՝ խորհրդարանական հանրապետություններում սովորաբար որոշումների կայացման գործընթացում ներգրավված են հասարակության բոլոր հատվածները, և որոշումների կայացման գործընթացում շահերի հստակեցումը և հնարավոր բխումները կանխարգելվում են, ինչը, իհարկե, կոնսոցիատիվիզմի հիմնային սկզբունքներից և մոտեցումներից

¹² Arend 1992, 66-71.

¹³ Elgie 2004, 314-330.

¹⁴ Gerring 2004, 295-330.

է: Խորհրդարանական հանրապետություններում կարևորվում են խորհրդարանի արձակման՝ կառավարության լիազորությունները: Ուստի, կառավարությունը կարող է երկու անգամ խորհրդարանին անվստահություն հայտնելուց հետո դիմել նախագահին՝ ցրելու խորհրդարանը: Վարչապետը պատասխանատվություն է կրում ոչ թե նախագահի, այլ խորհրդարանի առջև, և նախագահի պաշտոնը, ինչպես սահմանադրական միապետինը, ունի զուտ արարողակարգային բնույթ: Խորհրդարանական հանրապետություններում կառավարություն ձևավորելու, նախագահ ընտրելու իրավունքը պատկանում է բարձրագույն օրենսդիր մարմնին (խորհրդարանին), իսկ խորհրդարանը ձևավորվում է ազատ, արդար և թափանցիկ համապետական ընտրությունների միջոցով: Գործադիր մարմինը և վարչապետը հաստատվում են նախագահի վավերացումից հետո¹⁵: Միաժամանակ՝ նախագահը նույնպես կարող է սահմանադրությամբ վերապահված լիազորությունների շրջանակում քաղաքական նշանակումներ անել, որոնք զուտ ներկայացուցչական են և պետական կառավարման հիմնական ոլորտներին կամ հարցերին չեն վերաբերում:

Եզրակացություններ

Այսպիսով, խորհրդարանականության արդյունավետությունը, դրսևորվում է հատկապես պետական կառավարման ոլորտում իշխանության բաշխման (power sharing) սկզբունքը կիրառելով, երբ վարչապետը չի կարող կենսական շահերին վերաբերող հարցերում միանձնյա որոշումներ կայացնել և անհապաղ գործել, քանի որ առկա է օրենսդիր մարմնի կողմից վերահսկողություն, և նա հաշվետու է խորհրդարանի առջև¹⁶: Ինչպես նշում են գիտնականներ Խ. Լինցը, Ռ. Դալը և այլք, խորհրդարանականության մոդելը քաղաքական գործընթացներում քիչ հավանական է, որ տապալվի, և անցում լինի ավտորիտարիզմի, քանի որ այն իր էությամբ ժողովրդավարական սկզբունքների համալիր է¹⁷:

Մեր առաջարկություններն են՝

- Խորհրդարանական կառավարման համակարգի ընտրությունը պետք է հենվի խորհրդարանականության մշակույթի և կայացած կուսակցական համակարգի վրա:

- Նպաստել խորհրդարան-հասարակություն կապերի խորացմանը որպես իշխանության լեգիտիմության ապահովման գրավական:

- Հստակեցնել խորհրդարանական և կառավարման այլ համակարգերում խորհրդարանական դիվանագիտության առանձնահատկությունը:

¹⁵ Kiss 1996, 73-77.

¹⁶ Arend 2012, 174-186.

¹⁷ Levitsky 2002, 51-63.

• Խորհրդարանական կառավարման համակարգի արդյունավետության և համապատասխան մշակույթի ձևավորման նպատակով հաճախակի կազմակերպել և անցկացնել խորհրդարանի մոդել-խաղերը:

Գրականություն

- Мальцан А. 2005, Современный парламентаризм: кризис или обновление идеи? Конституционное и муниципальное право, № 9, с. 43-45.
- Минюк Н. 2007, Законотворчество как форма выражения правовой политики, Государство и право, № 6, с. 96-102.
- Рыбкин И. 1995, Становление и развитие парламентаризма в России: автореф. докт. дис., Москва, 50 с.
- Lijphart A. 2012, Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries (Second Edition), Yale University Press, pp. 187-203.
- Diamond L. 1996, Is the Third Wave Over? Journal of Democracy 7 (3), pp. 20-37.
- Elgie R. 2004, Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations, Political Studies Review, Vol. 2, issue: 3, pp. 314-330.
- Gerring J., Thacker S. 2004, Political Institutions and Corruption: The Role of Unitarism and Parliamentarism, vol. 34, issue: 2, pp. 295-330.
- Lijphart A. 2004, Parliamentary Versus Presidential Government, Oxford University Press, pp. 66-71.
- Kiss E. 1996, Do parties Distort Democracy?, East European Constitutional Review, 5 (1), pp. 73-77.
- Kopstein J., Lichbach M. 2005, Comparative Politics: Interests, Identities, and Institutions in a Changing Global Order, Cambridge University Press, pp. 37-39.
- Levitsky S., Lucian W. 2002, The Rise of Competitive Authoritarianism: Elections Without Democracy, Journal of Democracy, 13 (2), pp. 51-63.
- Matthew W., Types of the Governments, <http://users.erols.com/mwhite28/20c-govt.htm> (06.04.2018).
- Seidle F., Docherty D. 2003, Reforming Parliamentary Democracy, McGill-Queen's Press, pp. 5-9.

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՏԵՍԱԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Նարեկ Գրիգորյան

Պետական կառավարման համակարգի և քաղաքական ռեժիմի ընտրության հարցերը գրեթե միշտ եղել են պետությունների ուշադրության կենտրոնում: Խորհրդարանական կառավարման համակարգում (խորհրդարանականություն) հստակ տարանջատվում են օրենսդիր և գործադիր մարմինների գործառնությունները, որտեղ խորհրդարանն ունի քաղաքական և գաղափարական զգալի դեր: Խորհրդարանականությունն ընդլայնվում և զարգանում է միայն խորհրդարանի հստակ գործունեության շնորհիվ: Ժողովրդավարության պայմաններում իշխանությունները գործում են իրենց լիազորությունների տիրույթում երկրում առկա համաչափ, սահմանադրական հավասարակշռության և հակակշիռների մեխանիզմների հիման վրա: Գոյություն ունեն խորհրդարանականության իրավագիտական և քաղաքագիտական ընկալումներ, որոնք յուրովի են մեկնաբանում տվյալ հասկացության տարբեր կողմերը: Արդի քաղաքական գործընթացները ցույց են տալիս, որ խորհրդարանականությունը կարող է լինել խորհրդարանական հանրապետությունների և խորհրդարանական միապետությունների տեսքով:

Խորհրդարանականության կայացման և դրա արդյունավետության խնդիրները բազմաթիվ են, որոնցից հատկապես կարևորվում են խորհրդարանականության քաղաքական մշակույթի առկայությունը և կայացած կուսակցական համակարգի ճիշտ գործառնումը:

Բանալի բառեր՝ Խորհրդարանականություն, օրենսդիր մարմին, գործադիր մարմին, դատական մարմին, սահմանադրական միապետություն, խորհրդարանական հանրապետություն, վեստմինստերյան խորհրդարանականություն:

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМЫ ПАРЛАМЕНТСКОГО ПРАВЛЕНИЯ

Нарек Григорян

Вопросы выбора системы государственного управления и политического режима почти всегда были в центре внимания государств. Функции законодательных и исполнительных органов в системе парламентского правления (парламентаризма), где парламент играет значительную политическую и идеологическую роль, четко разграничены. Парламентаризм рас-

ширятся и развивается только в результате четкого функционирования парламента: власти действуют в рамках своих полномочий на основе пропорционального, конституционного равновесия и механизмов противовеса. Существуют правовые и политические представления о парламентаризме, которые по-разному интерпретируют различные аспекты концепции. Текущие политические процессы показывают, что парламентаризм может быть в форме парламентских республик и парламентских монархий.

Существует много проблем, связанных с установлением и эффективностью парламентаризма, из которых наиболее важными являются наличие политической культуры парламентаризма и надлежащее функционирование устоявшейся партийной системы.

Ключевые слова – парламентаризм, законодательный орган, исполнительный орган, судебный орган, конституционная монархия, парламентская республика, вестминстерский парламентаризм.

THEORETICAL AND PRACTICAL ISSUES OF PARLIAMENTARY SYSTEM OF GOVERNANCE

Narek Grigoryan

The issues related to the choice of the public administration system and the political regimes have almost always been in the center of States attention. The functions of the legislative and executive bodies in the parliamentary governance system (parliamentarism) are clearly separated, where the parliament has a significant political and ideological role.

Parliamentarism is escalated and developed only as a result of the clear functioning of the Parliament, when the authorities act in a democratic manner, within the framework of their powers in the country, on the basis of proportional, constitutional balancing and counterweighing mechanisms. There are juridical and political perceptions of Parliamentary System that distinctively interpret the various aspects of the concept. Current political processes show that parliamentarism can be in the form of parliamentary republics and parliamentary monarchies.

There are many issues concerning the establishment of parliamentarism and the effectiveness of the latter, of which the most important are the existence of the political culture of parliamentarism and the proper functioning of the established party system.

Key words – parliamentarism, legislative body, executive body, judicial, constitutional monarchy, parliamentary republic, Westminster parliamentarism.

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Վարդանուշ Պողոսյան

Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու
ՀՀ սահմանադրական դատարանի գլխավոր մասնագետ
ՀՀ, Երևան, Բաղրամյան 10
Էլ. հասցե՝ vardhipogosyan@yahoo.com
Հոդվածը ներկայացվել է 16.11.2018, գրախոսվել է 05.12.2020, ընդունվել է
տպագրության 30.04.2020

Ներածություն

Ժամանակակից Հայաստանը, ինչպես երբեք, այնպիսի բարդ և բազմաբնույթ սահմանադրական ինստիտուտի իրավական հետազոտության կարիք ունի, ինչպիսին մարդու տեղեկատվության իրավունքի սահմանափակումն է: Անհրաժեշտություն է առաջացել հետազոտել այս իրավունքի՝ ժողովրդավարական պետությանը հարիր թույլատրելի, օրինական և հիմնավորված սահմանափակումները, ինչպես նաև կանխորոշել և վեր հանել անօրինական սահմանափակման հատկանիշները, քանի որ զարգացող, հատկապես հետխորհրդային պետություններում լայն տարածում են ստացել տեղեկատվության ազատության իրավունքի ոտնահարումները, նվազել է մարդկանց վստահությունը դատական համակարգի նկատմամբ: Առաջնային խնդիրներից է պետական իշխանության մարմինների կողմից մարդու խոսքի, կարծիքի ազատ արտահայտման, մամուլի ազատության և այլն իրավունքների ապահովման և սահմանափակման իրավական կարգավորման արդյունավետ հայեցակարգի մշակումը: Այդ առումով օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է մարդու այդ իրավունքների սահմանափակման թույլատրելիության սահմանադրական չափորոշիչների հստակեցման հարցը: Հնարավոր է նաև ուսումնասիրել իրավակիրառ պրակտիկան և վեր հանել մարդկանց տեղեկատվության իրավունքի սահմանափակմանն առնչվող հիմնախնդիրները: Օրենքով սահմանված սահմանափակումները անհրաժեշտություն են, այլապես տեղեկատվության ազատության իրավունքը կարող է ներխուժել մարդու անձնական կյանքի անձեռնմխելիության ոլորտ: Հատկապես վերջին տարիներին խոսքի ազատության և մարդու շատ իրավունքների ազատության մրցակցության դեպքում «հաղթում» է խոսքի ազատության իրավունքը: